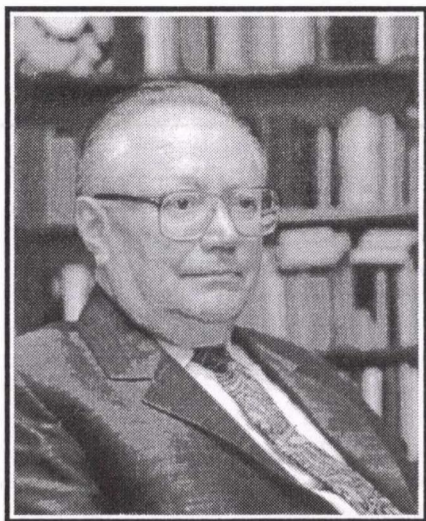

megemlékezés

Búcsú Katona Bélától

Barátok, tanítványok, az irodalom szerelmesei hányszor vettek körül, Tisztelt Tanár Úr, és figyelték szavaidat, ahogy a csupa nagybetűs IRODALOMRÓL beszélsz, mindig lelkesen, mindig nyitott szívvel az életre és a Rád figyelő tekintetekre, de sohasem állhattunk még körbe úgy, hogy Te néma maradj, és csak az emlékeinkben szólalj. Az életműveddel figyelmeztess csupán, hogy a magadra vállalt küldetést sohasem adtad fel, most a Rád kényszerített szótlanságban sem, mert a mű és a példa akkor is beszél, ha a Történelem béklyóz a csöndbe, s akkor is, ha az Idő: megfagyaszta Benned a szavakat; a szavakat, amelyekért az életedet adtad. Az irodalomért megformált első szótól az utolsóig, az Arany Jánost pályára segítő Szilágyi Istvánról írt tanulmányodig, amit már nem is a szemekkel és a kezekkel, hanem a lelkeddel írtál. S jól tudjuk: hóban, sárban sietsz Szilágyi után Máramarosszigetre is – szobrot, templomot nézni, fényképezni –, ha nem kötnek szobához, ágyhoz a szenvedés egyre szorítóbb kötelei.

Így csak a szíved utazott, új szavakért, új dokumentumokért, e küzdelemben példázva utoljára, hogyan viaskodtál egész életedben a szavakkal a szavakért, a műalkotás rangjáért, az irodalomért. Szavakat mosdatva, szavakat fényesítve, kiemelve őket a hamuból és a porból, s velük együtt az írókat, költőket, a Te glóriátlan szentjeidet is.

Igenis szentjeidet, mert számodra szent volt a nagy mű és a művész: mindkettő a létezés kristálypontja, akik átvilágítják, kiéleltik az ember sorsát, a Történelem természetét, fürkészik a Mindenség szerkezetét s talán az Isten szándékait is.

S Te egész életedet ezeknek az embercsiszoló, gyönyörű erőknél a szolgálatára titted. Elindulva az orosi parasztudvarról a nyíregyházi gimnáziumba, később a debreceni, budapesti egyetemre, majd visszatérve a kisebb hazába hűséggel, szolgálatra. Ifjúkorodtól beteg szívvel, nap mint nap a végső elhívás árnyékában alkotva messze ragyogó életművet. Egy háborútól, idegen megszállásoktól, jobb- és baloldali diktatúráktól tépázott, megtizedelt nemzedék tagjaként, szüntelen védőállásban a barbárság változatai ellen.

Pedig csak a nevedhez maradtál hű Európának ezen a magyarországnyi harcterén. Mint annyi irodalmár elődöd: Balassi, Zrínyi, Bessenyei, főhadnagy Fazekas úr, a nemzetőr Arany, a kapitány Petőfi, nemcsak a neved, de hited szerint is „katoná” voltál: Európa katonája.

Az értékőrzése és a türelmé, ami a nagy szorongatásokban is mindig a kiutat kereste, nem az oldást, hanem a kötést, amiben az érték még megteremthető, megmenethető. Ezért neveztünk ártérben termő diófa-embernek is. A tölgyfa jelképét viselő Bessenyei, a fűzfáét hordó Krúdy, a bükkal jelzett Móricz, az akác Váci Mihály, a jegyene Ratkó József mellett a Te szimbólumodnak a diófát emeltük keleti irodalmunk e képzeletbeli kertjében. Kisteleki szőlődnél udvarán állt pedig egy valódi diófa is, tavasztól őszig az alatt működött a „Katona Béla Szabadegyetem.”

Oktatói maguk a megidézettek voltak: Babits, József Attila, Ady, Szerb Antal, Németh László, Bibó István és mások. Erre a diófa-egyetemre utóbb Te már csak busszal jártál ki, mert mire fekete Volgáról hófehér Mercédeszre cserélte szimbólumát a kor, Neked már autód sem volt.

Csak egy görbe botod.

De görbe botosan is megmutattad nekünk, ami a legfontosabb. Amit a Kölcseyk, Vörösmartyk, Radnóti Miklósok üzentek.

Megmutattad, hogy hol van az Ország. És azt is megmutattad, hogy hol nincs.

Nagy mohóságok és csörtetések idején a Te csendes szegénységed a legtisztább lázadás volt. Mert kedves Pilinszky Jánosoddal együtt vallottad a legmélyebb tudást: hogy „miközben a felszínen – az üdvösség elodázásával – a tévedések és a tévelygések legkülönbözőbb variánsai és rögtönzései zajlanak [...], a mélyben töretlen az egység, a tehervállalás, az igazság szeretete, a megrendültség és engedelmesség folyamatosága. Igaz, ennek a megrendültségnek és folyamatosságnak csak időnként művészet, csak időnként irodalom a neve.”

Ezért születtek modell-értékű, összegző műveid is: a *Szabolcs-szatmári irodalmi olvasókönyvtől* a régió kétkötetes irodalmi topográfiájáig, s a *Táj és irodalom* című, a megye irodalmi kapcsolatrendszerét példaszerűen feltáró nagy szintézisedig. Ezért a tankönyvfejezetek, főiskolai jegyzetek, az általad szerkesztett *Tiszta szívvel füzetek* darabjai, s az előszámlálhatatlanul sok ismeretterjesztő, népszerűsítő előadás. S ezért vállaltad Magadra a megyei írócsoport, a Sipkay Irodalmi Társaság, a 175 vasárnapi író-olvasó találkozó gondját.

S nemcsak a nagyokról írtál: fénybe emelted az elfeledetteket, a túl gyorsan meghaltakat, a magukat idő előtt fölégetőket is. E több emberre szabott, hatalmas vállalásaidra nézve csak magunknak tegyük föl már a kérdést: hogyan volt képes na-

gyon korán testi bajokkal küzdő életed elhítni velünk a magabiztos erő, a derű, a másokkal törődés értelmének bizonyosságát. A választ erre a sorsoddal irtad: a kortársak, fiatalok, az irodalom szóra megcsillanó szemüek felé fordított arcod kerekítették a tehetséget teljes értékű emberséggé Benned. És ez a hit nőtt erős boltozatként betegséged fölé az utolsó hónapjaidban is. Mert akkor is az irodalom maradt a legnagyobb gondod. Írtál, szerveztél a láb fájdalomában, a szív kihagyásában, a levegő hiányában, de írtál, telefonáltál, leveleztél, tudván, hogy a magadfajta humanistának az értékfeltáró és -tudatosító tett az egyetlen igazolása, létének bizonyága az időben. Írtál hát mind nagyobb betűkkel az elfogyó fényben, s avattál szobrot, emléktáblát, iskolát, felizzó szavakkal kiáltottad, üzented, hirdetted a sorsunkban jelen lévő, az életünkben ki nem lakóítható irodalmat. Még temettél is, jöttél februárban, irdatlan havazásban a Farkasrétre Czine Mihályért, megromlott látással, járással, elfogyó gyertyaként Magad is. Eleven példázatává nőttél annak az igazságnak, amit Sütő András fogalmazott meg így: „Milliók sorsában osztozva miért is lenne társtalan a művészi szó, az élet vizét helyettesítő, a divatok hálóját, a lemondás kötelekeit mindig szétszaggató Elkötelezettség”, ami „a virrasztóktól emberfeletti erőt követel.” Te jó virrasztóként terveztél virrasztó utakat a legutolsó hetekben is. Csak legyen jó idő, mondtad, csak legyen jó egészség, mondtad, elmegyünk majd Csekére Kölcseyhez, Csécsére Móriczhoz, még Ady után is elmegyünk Váradra, Érmindszentre.

De Neked már más utak rendeltettek.

Hozzad „már hűtlen lettek a szavak”, de mi mondhatjuk, s mondjuk is helyetted, amit egész életműved példája üzen: hogy nem süllyed, hanem emelkedik az ember, emelkedik a lélek.

Szavakból font emelkedő, lebegő koszorúként végakarated szerint Kosztolányi soraival emeljük hát Főled a mesélő és a múlandó ember arcát, azét az emberét, akiben leginkább egyek vagyunk Veled.

*Édes barátaim, olyan ez épen,
mint az az ember ottan a mesében.
Az élet egyszer csak őrája gondolt,
mi meg mesélni kezdtünk róla: „Hol volt...”,
majd rázuhant a mázsás, szörnyű mennybolt
s mi ezt meséljük róla sírva: „Nem volt...”
Úgy fekszik ő, ki küzdve tört a jobbra,
mint önmagának dermedt-néma szobra.
Nem kelti föl se könny, se szó, se vegyszer.
Hol volt, hol nem volt a világon, egyszer.*

Tisztelt Tanár Úr, Kedves Béla Bácsi, Drága Barátunk!

Köszönjük, hogy velünk voltál, hogy biztattál, szerettél és megértetted bennünket. Köszönjük a nekünk adott éveid.

Munkatársaid, sok ezer tanítványod, barátaid és mindazok nevében búcsúzunk Tőled, akiknek az irodalom szeretetét a szívébe ültetted.

Nyugodj békében! Isten Veled!

Nyíregyháza, 1999. december 29.

Jánosi Zoltán